

HANDLEIDING

DEEL 2

HANDLEIDING BIJ HET REMEDIËREND
PROGRAMMA VOOR SPELLING.

INHOUD

HANDLEIDING DEEL 2

HANDLEIDING BIJ HET REMEDIËREND PROGRAMMA VOOR SPELLING.

	Blz.
Hoofdstuk 1. Uitgangspunten, opbouw en gebruik van het programma.	33
Hoofdstuk 2. Handleiding per spellingstrategie.	39
Hoofdstuk 3. Zuid-Vallei in praktijk.	43

HOOFDSTUK 1

UITGANGSPUNTEN, OPBOUW EN GEBRUIK VAN HET PROGRAMMA.

Uitgangspunten

Het remediërende spellingprogramma poogt de kenmerken van de spellingtaak af te stemmen op de kenmerken van de slechte speller. Zoals uitgebreid in hoofdstuk 1.3 beschreven, wordt de slechte speller gekenmerkt door het niet zelf komen tot het ontdekken van regels, regelmatigheden en structureren in de spelling en het gebruik van verkeerde en/of ontoereikende strategieën. Daarom berust het remediërende programma op twee pijlers: het expliciet aanbieden en oefenen van de orthografische kennis en leerlingen leren planmatig en systematisch te werken tijdens de spellingtaak.

1. Het expliciet aanbieden van de orthografische kennis

In tegenstelling tot wat binnen de huidige spellingdidactiek gebruikelijk is wordt niet aan de leerlingen zelf overgelaten om uit het taalaanbod de regels en structuren te ontdekken. Het aanbieden van de orthografische kennis gebeurt door:

- Het terugbrengen van de (belangrijkste) spellingcategorieën van de onveranderlijke woorden tot een vijftal basale spellingstrategieën;
- Binnen de spellingstrategieën worden de spellingcategorieën aangeleerd met behulp van een regel hetzij in de vorm van een spellingregel, hetzij in de vorm van een geheugensteun;
- Alle tot dan toe aangeboden kennis rondom de schrijfwijze van woorden wordt op een overzichtskaart en op bijbehorende steunkaarten "verzameld". Deze "groeikaart" en steunkaarten mag de leerling – zolang hij de kennis nog niet heeft geautomatiseerd – gebruiken bij al zijn schrijfp opdrachten. We zien een leerling in geval van twijfel liever opzoeken welke orthografische kennis hij moet gebruiken dan dat hij terugvalt op het starre gebruik van de fonologische strategie of op willekeurige gronden een bepaalde schrijfwijze kiest;
- Indien mogelijk wordt het spellingprobleem eerst geoefend op eenlettergrepig niveau en vervolgens afgesloten met een toets. Daarna wordt verder gegaan met hetzelfde spellingprobleem, maar dan op meerlettergrepig niveau, omdat slechte spellers kennis die ze bij kleine woorden hebben opgedaan niet altijd vanzelf transformeren naar de grotere woorden. Slechte spellers die geleerd hebben "meer" met een "ee" te schrijven, kunnen rustig "verkir" schrijven.

2. Het leren planmatig en systematisch te werken tijdens de spellingtaak

In het remediërende programma wordt leerlingen geleerd om een vaste systematische aanpak tijdens de spelling uit te voeren. Daarbij gaat het om de volgende stappen, die in de oefenfase steeds weer moeten worden afgelegd:

- o Na het beschikbaar komen van de klankvorm is er een uitstel van het schrijven. In die periode moet er tot probleemherkenning worden gekomen. Om wat voor een woord gaat het? Is het een lettergroep-woord uit de categorie aai - ooi - oei?
- o Vervolgens moet na de probleemherkenning "gezocht worden" naar de bijbehorende orthografische kennis: bij aai - ooi - oei hoor je een j, maar schrijf je een i;
- o Na het opschrijven moet er een controle van de bovengenoemde twee stappen plaatsvinden.

Met name is de fase van de probleemherkenning essentieel.

De leerling heeft niets aan zijn (moeizaam) verworven orthografische kennis als hij niet weet wanneer en hoe deze te gebruiken. Een ieder kent het beeld van de leerling die op de oefenbladen alles feilloos maakt, maar er in zijn taal- en dicteeschrift een puinhoop van maakt. In het generaliseerbaar maken van de spellingvaardigheid speelt de probleemherkenning een buitengewoon belangrijke rol.

Opbouw van het programma

De opbouw van het programma kenmerkt zich door twee aspecten:

- Het terugbrengen van de spellingcategorieën (van de onveranderlijke woorden) tot vijf hoofdcategorieën.
- Een vaste didactische aanbiedingsvolgorde binnen de spellingcategorieën.

Beide worden hier uitgewerkt.

A. De vijf spellingstrategieën

De (belangrijkste) spellingcategorieën zijn volgens onderstaand schema teruggebracht tot vijf spellingstrategieën.

Spellingstrategie:	Naam:	Spellingcategorie:
aud. analyse + klank-letterkoppeling	luisterwoorden	klankzuivere woorden
klankcluster/ lettercluster	lettergroepwoorden	-eer; -oor; -eur; -aai; -ooi; -oei; -ieuw; -eeuw; -uw; -ng; -nk kleefletters

Spellingstrategie:	Naam:	Spellingcategorie:
analogie	net als woorden	stomme e uitgangen: -en, -er, -es, -em, -el voorvoegsels: be-, ge-, ver-achtervoegsels: heid, -ge, -teit, -isch, -tie
regeltoepassing	regelwoorden	eind d/b lange/korte klinkerregel ee einde woord f/v, s/z meervoud 's meervoud slot -n
(visuele) inprenting	weetwoorden	f/v s/z g/ch ou/au ei/ij c/s ch/sj c/k i/ie

De namen van de strategieën geven de leerlingen direct aan waar het in de strategie om gaat: een regel toepassen, een woord opzoeken dat net zo gaat, enzovoorts.

Binnen het Remediërend Programma Spelling worden de woorden gesplitst op basis van klankgroep en niet van lettergreep (bijvoorbeeld: pe-nnen ipv pen-nen). Er is voor deze splitswijze gekozen, omdat veel spellingregels van de Nederlandse taal worden toegepast op de laatste klank van een woord of klankgroep. Om deze reden wordt er ook niet gesproken van open en gesloten lettergreep, maar over de lange en korte klinkerregel.

B. De vaste didactische aanbestedingsvorm binnen de spellingcategorien

Iedere categorie kent de volgende opbouw:

- o De start is een instapdictee. Het doel hiervan is te bepalen in welke mate de leerling de categorie (niet) beheerst. Tevens dient dit resultaat als vergelijkingspunt voor de score op de eindtoets;
- o Vervolgens komen er verschillende oefeningen om de probleemherkenning (van de categorie) te trainen.
- o Uit een hoeveelheid verschillende woorden – zowel auditief als visueel aangeboden – moet de leerling bepalen welke woorden tot de onderhavige categorie behoren;
- o Dan wordt de regel aangeboden. Zoals al eerder gezegd kan dit een echte spellingregel zijn, maar het kan ook een geheugensteuntje wezen. Het werken met de groeikaarten en steunkaarten start op dit moment vanaf de aanbieding van de regel of spellingredenering bij iedere categorie. Groeikaart en steunkaarten ondersteunen de toepassing van de verworven spellingkennis in de klas. In hoofdstuk 3.3 wordt de werkwijze verder besproken;
- o Met de regel wordt er op allerlei manieren geoefend. Indien mogelijk eerst op een lettergreep niveau. Dit wordt afgesloten met een (tussen)toets.
- o Daarna wordt er verder geoefend op meer lettergreep niveau met als afronding een eindtoets.

Gebruik van het programma

Het spellingprogramma is geen alternatieve spellingmethode, maar een remediërend programma voor leerlingen bij wie de reguliere spellingmethode te weinig rendement oplevert. Het is in eerste instantie bedoeld voor leerlingen met ernstige en hardnekkige spellingproblemen. Zij profiteren dermate weinig van het reguliere klassenaanbod dat een geheel andere didactiek, meer afgestemd en aansluitend op hun instructiebehoeften, noodzakelijk is. Hoe dit weer afgestemd kan worden op het taalaanbod in de klas wordt hierna beschreven in 3.3.

Daarnaast kan het programma ook zijn nut hebben bij leerlingen met milde spellingproblemen: leerlingen die één of een paar spellingcategorien onvoldoende beheersen. Een geïsoleerde en systematische aanbieding van de betreffende categorie(ën) kan dan tot voldoende beheersing leiden.

De rol van de leerkracht bij het programma

Hoewel er in het programma naar gestreefd is om de oefeningen zoveel mogelijk zelfstandig verwerkbaar te laten zijn, kan geen enkel programma zonder instructie van de leerkracht. Leerlingen alleen oefenbladen voorleggen geeft een zodanig geïsoleerde oefensituatie dat het rendement, met name bij het spontane schrijven, meestal erg gering is. Een actieve rol van de leerkracht is dan ook noodzakelijk. De spellingregels en -kennis die de leerlingen wordt aangeboden, vraagt (regelmatig terugkerend) om uitleg door de leerkracht. Het verdient aanbeveling om de leerling ook regelmatig te bevragen op zijn of haar spellingkennis. Het aanbrengen van spellingkennis bij de leerling is de ene kant van het programma, de andere kant is het toepassen van de juiste strategieën. Een belangrijke taak van de leerkracht is het toezien op en bevorderen dat de leerling ook zijn opgedane spellingkennis toepast; niet alleen tijdens het dictee maar ook tijdens de andere schrijfopdrachten in de klas.

In hoofdstuk 3.3 worden tips gegeven hoe de leerkracht dit programma in de klas kan gebruiken om daarmee transfer van het geleerde naar de klassenpraktijk te bevorderen. Daarnaast kan de leerkracht een rol vervullen bij de afnamen van de dictees en bij de auditieve oefeningen die gericht zijn op het bevorderen van de probleemherkenning door de leerling. De werkbladen in het programma die deze activiteiten van de leerkracht vragen, zijn duidelijk te herkennen aan de opdracht die bovenaan het betreffende blad staat.

De inhoud van het programma

Naast de luisterwoorden bestaat het remediërende programma uit 33 spellingcategorieën, verdeeld over vier spellingstrategieën. Indien mogelijk is iedere spellingcategorie opgedeeld in twee niveaus: het eerste niveau bestaat uit éénklankgroep-woorden, het tweede niveau uit woorden van meer klankgroepen. Elk niveau van iedere spellingcategorie kent de volgende inhoud:

o Het instapdictee

Hiermee kan worden nagegaan of de leerling de onderhavige categorie op dat niveau in voldoende mate beheerst of dat de score uitwijst dat remediëring wenselijk is. Elk dictee bestaat uit veertien woorden. Vier van die woorden behoren niet tot de categorie en tellen dan ook niet mee bij de beoordeling. Wanneer de leerling van de overige tien woorden 80% goed schrijft wordt er vanuit gegaan dat de leerling de betreffende categorie voldoende beheerst. Wordt door een leerling het instapdictee op het eerste niveau voldoende gemaakt, dan kan het instapdictee van het tweede niveau worden afgenomen om te zien of de categorie ook op meerlettergrepig niveau beheerst wordt.

o Oefenbladen met de probleemherkenning van de categorie

Belangrijk is dat leerlingen bij het beschikbaar komen van de klankvorm van een woord herkennen wat het spellingprobleem is om zo ook de geleerde spellingkennis toe te passen. Bijvoorbeeld bij het woord 'paard' moet de leerling herkennen dat het probleem in de eindklank zit en dat hij daar een spellingregel moet toepassen. Het kost veel tijd en energie om zwakke spellers met name tijdens het spontane schrijven tot probleemherkenning te laten komen.

Het programma geeft drie soorten oefeningen voor de probleemherkenning:

- o Auditief: de klankvorm komt via de leerkracht of een geluidsfragment beschikbaar en de leerling moet aangeven of het woord tot de betreffende categorie behoort
- o Via plaatjes: door het benoemen van de plaatjes door de leerling komt de klankvorm beschikbaar en kan de leerling weer aangeven of het plaatje tot de betreffende categorie behoort
- o Visueel: uit geschreven woorden of tekst moet de leerling de betreffende categorie-woorden zoeken

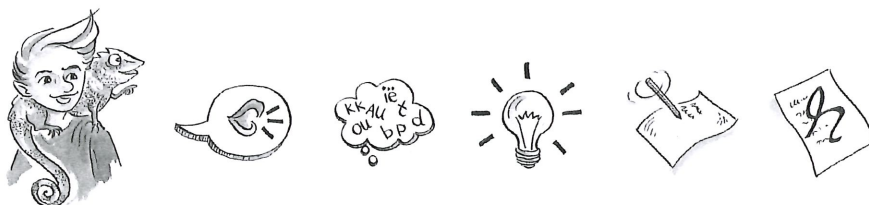
o Aanbieding van de spellingregel binnen een spellingstrategie

Iedere spellingcategorie wordt aangeboden in de vorm van een regel. Dit kan een echte spellingregel zijn (paard vanwege paarden) of een spellingregelmatigheid of een geheugensteuntje. De regel wordt aangeboden binnen de spellingstrategie die altijd uit de volgende stappen bestaat:

o Spreek het woord uit	zo komt de klankvorm voor de leerling beschikbaar
o Welk woord is het	het gaat hier om de probleemherkenning en zo het oproepen van de juiste spellingkennis
o Schrijf op	toepassen van de spellingkennis
o Kijk na	het aanleren van zelfcontrole

o Oefeningen met woorden uit de categorie

Het gaat hierbij zowel om het inslijpen van de spellingkennis als om het leren werken met de juiste spellingstrategie. Om dat laatste te bevorderen wordt de leerling regelmatig via symbolische afbeeldingen herinnerd aan de stappen die hij tijdens het schrijven moet nemen.

o Het controledictee

Het controledictee heeft als doel om vast te stellen of de oefening van de categorie tot beheersing (op dat niveau) heeft geleid. Elk dictee bestaat uit veertien woorden. Vier van die woorden behoren niet tot de categorie en tellen dan ook niet mee bij de beoordeling. Wanneer de leerling van de overige tien woorden 80% goed schrijft wordt er vanuit gegaan dat de leerling de betreffende categorie voldoende beheerst. Geeft het controledictee beheersing op het eerste niveau aan, dan kan verder worden gegaan met het instapdictee op het tweede niveau. Het tweede niveau kent vervolgens dezelfde opbouw als hier boven beschreven.

o Door elkaar

Een spellingstrategie (bestaande uit meerdere categorieën) eindigt met oefeningen van de categorieën door elkaar.

HOOFDSTUK 2

HANDLEIDING PER SPELLINGSTRATEGIE.

2.1 Deelleergang Luisterwoorden

Deze categorie bestaat uit de klankzuivere woorden. Er is een vaste combinatie tussen klank en symbool. De schrijfwijze van een klankzuiver woord kan achterhaald worden door het woord in klanken op te delen (fonemische segmentatie/auditieve analyse) en elke klank om te zetten in een symbool.

Deelleergang Luisterwoorden kent twee aspecten:

Letterkennis: In dit onderdeel komen de letters aan bod die de meeste problemen opleveren in de praktijk:

- o Letters (p, b, d);
- o korte en lange klanken (a/aa e/ee o/oo u/uu, i);
- o tweetekensklanken (ie, ei, oe, eu, ui, au en ou).

Fonemische segmentatie: In dit onderdeel komen woorden met een lengte tot vijf letters aan bod.

Als leerlingen hierbij geen problemen ondervinden, mag verondersteld worden dat fonemisch segmenteren voldoende verloopt.

Dit aspect is gericht op het fonemisch segmenteren van drie-, vier- en vijfletterwoorden.

Opbouw en werkwijze

1. Instapdictee

Aan de hand van het instapdictee kan worden nagegaan of betreffende letterkennis beheerst wordt of dat oefening nodig is. Het dictee wordt onvoorbereid afgenomen. Bied elk woord aan in een zin en laat daarna het woord opschrijven. Van de 14 dicteewoorden behoren er 4 woorden niet bij de letterkennis die verder geoefend wordt.

De beoordeling heeft betrekking op de 10 woorden die wel bij deze spellingregel horen:

- o Minder dan 8 woorden goed: oefen de betreffende letter(s)
- o 8 – 10 woorden goed: de letterkennis is beheerst.

Laat de leerling eventueel het steunkaartje gebruiken in de klas.

Aanbieding van letters

2. Er zijn een aantal categorieën: letters (p, b, d), korte en lange klanken (a/aa e/ee o/oo u/uu, i), tweetekensklanken (oe, eu, ui, ie)

De letters worden eerst geïsoleerd aangeboden. Daarbij wordt de letter ondersteund met een illustratie. De illustratie kan een goede steun zijn voor de leerling en kan eventueel op de tafel van de leerling worden geplakt.

3. Probleemherkenning

Leerlingen leren de betreffende letter(s) te herkennen. Woorden worden auditief of via illustraties aangeboden. Bij deze oefeningen is het aan de leerling om kenbaar te maken wanneer de betreffende letter(s) voorkomen.

4. Controledictee

Aan de hand van het controledictee kan worden nagegaan of de betreffende letterkennis wordt beheerst. Van de 14 dicteewoorden behoren er 4 woorden niet bij de betreffende letterkennis die is geoefend. De beoordeling heeft betrekking op de 10 woorden die wel tot de betreffende groep letters behoren. De score op het controledictee kan worden vergeleken met de score op het instapdictee.

Afname: bied het woord aan in een zin en laat alleen het woord opschrijven.

De beoordeling heeft betrekking op de 10 woorden die wel bij deze spellingregel horen:

- Minder dan 8 woorden goed: blijf de letterkennis oefenen.
- 8 – 10 woorden goed: de letterkennis is beheerst.

Laat de leerling eventueel het steunkaartje gebruiken in de klas.

5. Fonemische segmenteeroefeningen

Aan de hand van een illustratie wordt een woord getoond. Daaronder staat telkens een reeks hokjes waarin de leerling het woord moet schrijven. Het aantal hokjes is gelijk aan het aantal fonemen (klanken).

6. Controledictee

Aan de hand van het controledictee kan worden nagegaan of de fonemische segmentatie voldoende beheerst is. Het controle dictee bestaat uit 14 woorden, waarvan 10 woorden klankzuiver zijn.

De beoordeling heeft betrekking op de 10 woorden die wel bij deze spellingregel horen:

- Minder dan 8 woorden goed: blijf oefenen met de fonemische segmentatie.
- 8 – 10 woorden goed: de fonemische segmentatie is beheerst.

2.2 Deelleergang Lettergroepwoorden

Deze categorie bestaat uit woorden met vaste letterclusters. Deze letterclusters leren leerlingen in diverse woorden herkennen en schrijven.

Deze categorie vormt de overgang van aanvankelijk spellen naar voortgezet spellen.

Deelleergang Lettergroepwoorden behandelt de volgende spellingregels:

- Woorden met -eer, -oor, -eur;
- Woorden met -aai, -ooi, -oei;
- Woorden met -eeuw, -ieuw, uw;
- Woorden met -ng, -nk;
- Woorden met kleeftletters (bijv. -rk, -rm, -lf, -lp).

Bij het oefenen van deze letterclusters is het belangrijk dat leerlingen deze als één geheel oefenen, zowel auditief (dictee of rijmoefening) en visueel-motorisch (schrijven, kleuren, onderstrepen).

Opbouw en werkwijze

Niveau 1

1. Instapdictee

Aan de hand van het instapdictee kan worden nagegaan of de betreffende Lettergroepwoorden beheerst worden of dat oefening op dit niveau nodig is. Het dictee wordt onvoorbereid afgenomen. Bied elk woord aan in een zin en laat daarna het woord opschrijven. Van de 14 dicteewoorden behoren er 4 woorden niet bij de spellingregel die verder geoefend wordt.

De beoordeling heeft betrekking op de 10 woorden die wel bij deze spellingregel horen:

- o Minder dan 8 woorden goed: oefen op niveau 1
- o 8 – 10 woorden goed: start op niveau 2.

2. Probleemherkenning van de categorie

Middels zowel auditieve als visuele oefeningen moeten leerlingen de betreffende spellingregel herkennen. Het gaat om de herkenning, de uitleg van de regel volgt na dit onderdeel. De probleemherkenning is erg belangrijk bij het leren werken volgens een goede spellingstrategie en kan daardoor meer tijd kosten.

3. Aanpak

De lettergroep wordt aangeboden met de bijbehorende regel of geheugensteuntje en enkele voorbeeldwoorden.

4. Toepassing van de regel

Leerlingen maken oefeningen waarbij ze leren de aangeboden spellingregel toe te passen bij eenvoudige één- en tweelettergrepen woorden.

5. Controledictee

Aan de hand van het controledictee kan worden nagegaan of de betreffende spellingregel voldoende beheerst wordt. Bied het woord aan in een zin en laat het woord opschrijven. Van de 14 dicteewoorden behoren er 4 woorden niet bij de spellingregel die verder geoefend wordt.

De beoordeling heeft betrekking op de 10 woorden die wel bij deze spellingregel horen:

- o Minder dan 8 woorden van deze spellingregel goed: blijf oefenen.
- o 8 – 10 woorden van deze spellingregel goed: verder naar niveau 2.

De score op het controledictee kan worden vergeleken met de score op het instapdictee.

Niveau 2

1. Instapdictee

Aan de hand van het instapdictee kan worden nagegaan of de lettergroepwoorden beheerst wordt of dat oefening van deze categorie nodig is.

Het dictee wordt onvoorbereid afgenomen. Bied het woord aan in een zin en laat het woord opschrijven. Van de 14 dicteewoorden behoren er 10 tot de lettergroepwoorden, 4 woorden niet.

De beoordeling heeft betrekking op de 10 woorden die wel bij deze spellingregel horen:

- o Minder dan 8 woorden goed: oefen op niveau 2.
- o 8 – 10 woorden goed: laat de leerling het steunkaartje gebruiken in de klas.

2. Toepassing van de regel

Leerlingen maken oefeningen waarbij ze leren de spellingregel toe te passen bij meerlettergrepen woorden.

3. Controledictee

Aan de hand van het controledictee kan worden nagegaan of de betreffende spellingregel voldoende beheerst wordt.

Bied het woord aan in een zin en laat het woord opschrijven. Van de 14 dicteewoorden behoren er 4 woorden niet bij de spellingregel die verder geoefend wordt.

De beoordeling heeft betrekking op de 10 woorden die wel bij deze spellingregel horen:

- o Minder dan 8 woorden van deze spellingregel goed: blijf oefenen op dit niveau.
- o 8 – 10 woorden van deze spellingregel goed: de spellingregel is beheerst.

Laat de leerling eventueel het steunkaartje gebruiken in de klas.

De score op het controledictee kan worden vergeleken met de score op het instapdictee.

Herhaling

Aan het eind van Deelleergang Lettergroepwoorden, worden alle spellingregels door elkaar geoefend. Deze herhalingsoefeningen worden afgesloten met een controledictee.

HOOFDSTUK 3

ZUID-VALLEI IN DE PRAKTIJK.

Er zijn verschillen mogelijkheden om het spellingpakket of aspecten daarvan, in te zetten in de klas.

De volgende mogelijkheden worden beschreven:

1. Het leren toepassen van aangeleerde spellingstrategieën in de klas bij taalopdrachten.
2. Het "verrijken", van de eigen methode voor het spellingonderwijs.
3. Het gebruik van (delen van) het spellingpakket bij enkele leerlingen voor enkele spellinggevallen.
4. Het gebruik van het spellingpakket voor spellingzwakke leerlingen of leerlingen met ernstige spellingproblemen,

1. Het leren toepassen van aangeleerde spellingstrategieën in de klas of bij taalopdrachten.

Veel leerlingen gebruiken de spellingkennis die ze hebben opgedaan niet of onvoldoende. Zelfs niet na een periode van intensief oefenen. Tijdens de periode waarin de spellingcategorie centraal stond nog wel, maar daarna helemaal niet meer. Ze vallen terug op de fonologische strategie en schrijven een woord min of meer op zoals het woord klinkt.

Dit niet toepassen van geleerde spellingkennis kan voortkomen uit een slechte werkhouding (demotivatie), een slechte probleemherkenning (niet weten wanneer je de spellingkennis moet toepassen) of een slechte geheugenstrategie (terugvinden/oproepen van de juiste spellingkennis op het juiste moment). Het resultaat is dat veel leerlingen onnodige fouten maken. Dit blijft, in veel gevallen zo, ook al roept de leerkracht op tot goed nakijken van het werk. Pas als de leerkracht de juiste spellingstrategie noemt heeft dit resultaat, maar de leerling leert daarmee nog niet om dit zelf te kunnen. Voor dit doel zijn bij het spellingpakket zogenaamde groeikaarten en steunkaarten ontwikkeld.

A. De groeikaarten

Er zijn 4 groeikaarten, voor elke strategie één.

Op de volgende pagina staat een voorbeeld van een groeikaart.

Deze kaarten geven een overzicht van de spellingcategorieën die horen bij de betreffende spellingstrategie en ze geven de 5 vaste spellingstappen inclusief de spellingkennis weer. De naam "groeikaart" is gekozen omdat op deze kaart de groeiende spellingkennis zichtbaar is afgebeeld. De groeikaart is per spellingcategorie heel summier en heeft een signaalfunctie ("oh ja!") die helpt de nodige spellingkennis op te roepen. De bijbehorende steunkaarten geven daarnaast ook voorbeeldwoorden.

Voor de leerkracht biedt de groeikaart een overzicht van wat geweest is en wat nog moet worden aangeboden.

REGELWOORDEN: HOE ZIT HET OOK AL WEER?

→	Maak het woord langer. Schrijf op wat je hoort: <u>T</u> of <u>D</u> ; <u>P</u> of <u>B</u>	
→	Hoor je aan het einde van een woord of klankgroep een <u>medeklinker</u> of <u>tweeteken-klank</u>: schrijf het op zoals je het hoort. Hoor je aan het einde van een klankgroep een <u>lange klank</u>: schrijf hem kort. Hoor je aan het einde van een klankgroep een <u>korte klank</u>, dan schrijf je twee gelijke medeklinkers op.	
→	Aan het einde van een woord schrijf je een -a -o -u. Dit geldt niet voor de -e, die blijven met zijn twee.	
→	Bij het langer maken wordt de -s meestal een -z en de -f een -v.	
→	Als een woord eindigt op -a -i -o of -u, en je hoort in het meervoud een -s, dan schrijf je 's.	
→	Je schrijft een -n achter woorden die zeggen waar iets van gemaakt is, en die zeggen waar er meer van zijn.	

De groeikaart bevat voor de leerling twee soorten strategie-informatie. De spellingkennis die per categorie kort samengevat wordt weergegeven, is de informatie voor de specifieke spellingstrategieën: met die kennis kan de leerling de schrijfwijze van dat betreffende woord achterhalen.

De stappen die op de kaart symbolisch staan weergegeven (spreek uit – luister goed – ik weet – schrijf op – kijk na) zijn de monitorstrategieën: het zijn de algemene strategieën die nodig zijn om een spellingtaak tot een goed einde te kunnen brengen.

De leerling kan de groeikaart steeds bij het werken aan de spellingtaak gebruiken, net zo lang tot dat hij in staat is met de juiste monitorstrategieën te werken en de specifieke spellingkennis geautomatiseerd heeft.

B. De steunkaarten

Voor elke spellingcategorie van de groeikaart is een steunkaart gemaakt. Op de volgende pagina staat een voorbeeld van een steunkaart.

De steunkaarten worden aan de leerling gegeven op het moment dat men de regel of spellingkennis aanbiedt. Op dit kaartje staat de regel genoemd. Deze steunkaart bevat spellingkennis omtrent één bepaalde spellingcategorie. Het kan nu een tijdlang fungeren als extern werkgeheugen bij het maken van taalopdrachten. Aangezien het doel is dat leerlingen komen tot het toepassen van hun spellingkennis, is het noodzakelijk dat de leerkracht hier didactisch actief mee omspringt. D.w.z. de leerkracht moet de leerlingen aanzetten tot het gebruik van het kaartje. Dat kan gevarieerd en gefaseerd.

Gevarieerd: noemen van het kaartje, erop tikken (als afspraakcode bij bepaalde leerlingen), tijdens het werk en ook tijdens het nakijken van het werk.

Gefaseerd: in het begin veel frequenter en directer op het moment dat het moet worden toegepast, later meer noemen vooraf en tenslotte het aan de leerling zelf overlaten.

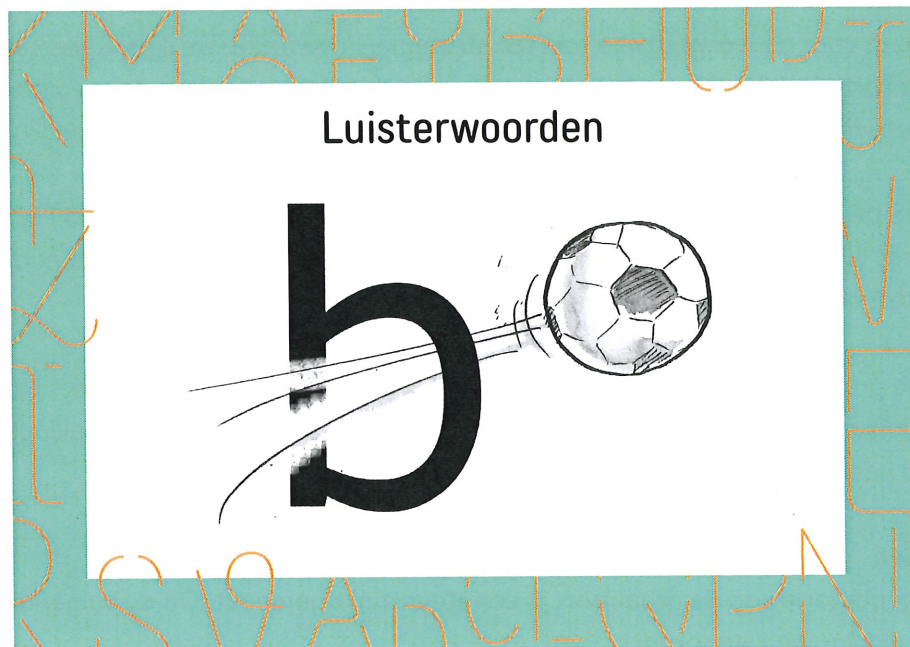
Na een tijdje (± 2 weken) gaat dan het kaartje van de bank in het vak, of spellingmap, o.i.d.

In deze fase kan nog steeds gerefereerd worden aan het kaartje, maar de leerling moet het zich nu voorstellen: "Denk aan het kaartje".

Het is ook bij het laten nakijken van taalwerk van belang en dat geldt juist voor de zwakke spellers, om ze te richten op het gebruik van spellingkennis bij het nakijken.

De opdracht: "Kijk je werk of dictee nu goed na, je krijgt daar ruim de tijd voor", levert spellingzwakke kinderen weinig of niets op.

De opdracht: "Kijk je werk of dictee na, neem eerst in gedachten wat er op het kaartje (of 2, maximaal 3 kaartjes) in je vak staat", heeft wel effect. M.a.w. je moet de juiste strategie oproepen en leerlingen laten ervaren dat dit nuttig effect heeft, zodat ze uiteindelijk zelf in staat zijn en ook bereid zijn dit zelfstandig te doen.

Na enige tijd is het dan uiterst nuttig om te evalueren:

Het gaat erom dat aangetoond wordt voor de leerlingen, of liever nog dat zij dit zelf ontdekken dat deze werkwijze veel oplevert.

Bijvoorbeeld:

- o Op deze manier worden veel fouten bij het nakijken ontdekt en verbeterd.
- o De spellingcategorieën die op deze manier zijn ondersteund gaan nu zo goed, dat de betreffende kaartjes kunnen worden ingenomen. De groeikaart is verder voldoende als signaalkaart.
- o De leerlingen en vooral de zwakke, veelal ontmoedigde, spellers krijgen meer zelfvertrouwen, want ze krijgen greep op het spellinggebeuren. Ze ervaren via deze evaluatie dat in de grote hoeveelheid fouten die zij maken nu een gedeelte daarvan niet meer gemaakt wordt omdat zij daarvoor gereedschap hebben en het weten te gebruiken. Dat geeft zelfvertrouwen en motivatie om je (weer) in te spannen op dit terrein. M.a.w. ze zien dan toch succes te midden van misschien nog wel een overvloed aan overige spellingfouten.

N.B.

Laat het aantal kaartjes dat tegelijkertijd in gebruik is bij de leerlingen niet hoger worden dan ongeveer 3. Bij teveel kaartjes werkt het niet meer.

Wanneer na verloop van tijd oude fouten terugkomen kan d.m.v. het betreffende kaartje de oude kennis worden opgefrist.

2. Het "verrijken" van de eigen methode voor het spellingonderwijs

Een goed moment om orthografische kennis expliciet over te dragen is bij de aanbieder van het woordpakket, dit kan door het pakket woord voor woord te bespreken.

Doelen hierbij:

- De woordbetekenissen leren.
- Probleemherkenning; welke proble(e)m/en heeft dit woord.
- Overdracht spellingkennis; welke strategie hoort bij dit woord en welke kennis heb ik nodig om dit woord goed te schrijven.

Klassikaal worden de woorden van het woordpakket ingedeeld in de juiste strategieën en daarbinnen in categorieën.

Elke spellingstrategie heeft zijn eigen symbool, dat terugkomt op de groeikaarten en steunkaarten.

Regelwoorden

Luisterwoorden

Net-als-woorden

Lettergroepwoorden

Weetwoorden

Naast de kennisoverdracht is uiteraard de toepassing van kennis een belangrijk aspect. De problemen liggen vaak niet op het vlak van "knowing what", maar op het vlak van "knowing how" en "knowing when". Met name de probleemherkenning "wanneer moet ik wat toepassen" is vaak het grote probleem. Dat betekent dat er tijdens het inoefenen van het woordpakket voldoende aandacht moet zijn voor de probleemherkenning en als die tot stand is gekomen bij het ophalen uit het geheugen van de bijbehorende spellingkennis.

Hoe kunnen we de probleemherkenning inoefenen:

- Door de (zwakke) leerlingen steeds te bevragen op de problemen in het betreffende woord.
- Door leerlingen regelmatig te bevragen naar de wijze waarop het spellingresultaat tot stand is gekomen.
- Leerlingen zelf woorden laten bedenken met een overeenkomstige problematiek.
- Door oefeningen die leerlingen dwingen tot een uitstel tussen horen en schrijven, b.v. via het opschrijven van gedichteerde woorden in kolommen van de juiste spellingstrategie of in kolommen van "weet ik zeker" en "weet ik niet zeker".

Men kan met de hele klas of met een groepje werken met groeikaarten en steunkaarten.

3. Het gebruik van (delen van) het spellingprogramma bij enkele leerlingen voor enkele spellingcategorieën

Er zijn leerlingen die over het algemeen goed/voldoende kunnen meekomen, maar met een enkele spellingcategorie moeite hebben. Met deze leerlingen kan men het betreffende gedeelte uit het spellingpakket doornemen. Dit vindt dan plaats naast het gewone programma als "inhaalprogramma". Dat vindt dan in de regel plaats op een ander moment dan tijdens de taallessen of via remedial teaching. (Zie voor opmerkingen i.v.m. remedial teaching onder het volgende punt 4).

4. Het gebruik van het spellingprogramma voor zeer spellingzwakke leerlingen

Voor de heel zwakke spellers kan het hele spellingpakket in de plaats komen van het spellingprogramma van de klas.

Er zijn wel beperkingen waar men rekening mee moet houden:

- Het programma is geen volwaardige leergang voor de spelling. Het betreft alleen de spelling m.b.t. de onveranderlijke woorden. De leerstof komt overeen met de minimale doelen van het basisonderwijs voor dit onderdeel. Dat houdt in dat men er vanuit moet gaan dat het werken met het programma steeds tijdelijk is, waarna geheel of gedeeltelijk teruggespoord moet worden naar een volwaardige leergang.
Het houdt ook in dat de leerkracht of remedial teacher kritisch moet zijn t.a.v. de oefenstof in het pakket die hij/zij laat maken door de leerling. Het niveau moet niet hoger gekozen worden dan hetgeen maximaal in de betreffende groep aan bod komt;
- Het programma vraagt om voldoende beschikbare tijd voor instructie en begeleiding: training van probleemherkenning, toepassing van strategie en redenering en controle.
- De oefenbladen zijn wel zelfstandig verwerkbaar.

De oefeningen om deze kennis, vaardigheden en strategieën in te slijpen kunnen in de klas tijdens de spellinglessen plaatsvinden, maar voor het overige zal vaak een aparte situatie gecreëerd moeten worden.

In veel gevallen zal men kiezen voor een combinatie van remedial teaching en daarnaast oefenen in de klassensituatie. In dat geval is er, juist bij spelling, een groot gevaar aanwezig: wanneer er geen afstemming en vervolg plaatsvindt op datgene wat de remedial teacher aanleert en wat in de klas plaatsvindt zal het rendement bijzonder gering kunnen zijn.

De leerling leert in de remedial teaching-situatie kennis, vaardigheden en strategieën en past deze daar perfect toe. In de klas echter valt hij gemakkelijk terug op zijn oude, inadequate werkwijze. Het is in de klas moeilijker om goed na te denken of je te concentreren. De kleine hints die verwijzen naar het geleerde ontbreken. De leerkracht is niet op de hoogte van de aanpak en kan dus niet op de juiste manier helpen.

Voorwaarde is dus dat leerkracht en remedial teacher op de hoogte zijn van elkaars werkwijze, dat zij afspraken maken en informatie uitwisselen. Dit speelt vooral bij het leren toepassen van de juiste spellingstrategieën met de hulpmiddelen (groei- en steunkaarten) in de klas.

LITERATUURLIJST

Bos, M. (2004). The efficacy of spelling exercises for poor spellers. Geraadpleegd 21 november., van <http://dspace.ubvu.vu.nl/bitstream/handle/1871/9111/6675.pdf;jsessionid=38FE84ACA1CE3B9A9E20011D09BEB82F?sequence=1>

Bosman, A. & Paffen, R. (2014). Spellingbewustzijn kan met een korte training worden gestimuleerd. Geraadpleegd op 26 september, van <https://wij-leren.nl/spelling-training.php>

Cordewener, K.A.H., Hasselman, F., Verhoeven, L., Bosman, A.M.T. (2018). The role of Instruction for Spelling Performance and Spelling Consciousness, *The Journal of Experimental Education*, 86(2), 135-153.

Huizenga, H. (2010). *Spelling*. Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers.

Janson, D. (2016). Leren spellen: De klanken bepalen de letters. *Tijdschrift voor Remedial Teaching*, 24(1), 18-21.

Janson, D. (2017). Oefenen van spellen. Geraadpleegd op 14 oktober 2018 van, <https://wij-leren.nl/spelling-oefenen-spellingdidactiek.php>

Jong A. de & Vegt, A.L. van der (2017). Schrijven of typen: invloed op handschrift en spelling. Geraadpleegd op ... 2018 van, <https://wij-leren.nl/verschil-schrijven-typen-ontwikkeling-handschrift.php>

Smits & Koeven (2013). Spellingzwakke leerlingen leren spellen (of niet). Geraadpleegd op 14 oktober 2018 van, <http://geletterdheidenschoolsucces.blogspot.com/2013/02/spellingzwakke-leerlingen-leren-spellen.html>

Williams, K.J., Walker, M.E., Vaughn, S., Wanzek, J. (2017). A Synthesis of Reading and Spelling Interventions and Their Effects on Spelling Outcomes for Students With Learning Disabilities. *Journal of Learning Disabilities*, 50(3), 286-297.

